

УДК 330.101

Холявко Н.І.*кандидат економічних наук, доцент
Навчально-наукового інституту економіки
Чернігівського національного технологічного університету***Шестаковська Т.Л.***кандидат економічних наук
Навчально-наукового інституту економіки
Чернігівського національного технологічного університету*

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

UNIVERSITIES' INNOVATIVE ACTIVITY AS A COUNTRY'S ECONOMIC SECURITY FACTOR

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено роль сектору вищої освіти в посиленні економічної безпеки країни. Авторами проаналізовано специфіку впливу сучасних університетів на інноваційний розвиток національної економіки через призму диверсифікованих напрямів їх діяльності. Особливий акцент зроблено на важливості активізації інноваційних складових у комплексі функцій вищих навчальних закладів.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, університет, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, економічна безпека.

АННОТАЦИЯ

В статье исследована роль сектора высшего образования в усилении экономической безопасности страны. Авторами проанализирована специфика воздействия современных университетов на инновационное развитие национальной экономики через призму диверсифицированных направлений их деятельности. Особый акцент сделан на важности активизации инновационных составляющих в комплексе функций высших учебных заведений.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, университет, инновационная деятельность, инновационное развитие, экономическая безопасность.

ANNOTATION

The authors research the higher education sector influence on the country's economic security enhancing. The author analyzes the universities impacts on the innovative development of the national economy through the prism of diversified activities. Especial accent is put on the activization of innovative components in the higher education institutions functions.

Keywords: higher educational institution, university, innovative activity, innovative development, economic security.

Постановка проблеми. Протягом останніх років стрімко актуалізуються проблеми забезпечення економічної безпеки країни. Економічні інтереси, зосереджені на векторах досягнення економічного суверенітету, удосконалення механізмів державного регулювання економіки, сприяння економічному зростанню, підвищенню рівня життя населення та оптимізації й розвитку міжнародних економічних відносин, зазнають впливу низки факторів або явищ, що можуть стикатись із загрозами з точки зору досягнення вищезазначених цілей. Такими загрозами, зокрема, є: скорочення валового внутрішнього продукту, зниження рівня інвестиційної й інноваційної активності, нестабільність правового

регулювання економіки, підвищення кредитних ризиків, зростання державного боргу, застарілість матеріально-технічної бази й інфраструктури, переважно сировинний характер експорту, тінізація економіки тощо.

Потенційно дієві важелі посилення економічної безпеки країни сконцентровані в секторі вищої освіти, що виявляються як синергетичний ефект від взаємоузгодженого і єдиноорієнтованого співробітництва вищих навчальних закладів із державними та бізнес-структурами. Потенціал сучасних університетів, що розкривається та збагачується у ході реалізації навчально-методичної, виховної, науково-дослідної, фінансово-господарської й інноваційної діяльності, включаючи професорсько-викладацький і студентський склад навчального закладу, спроможний створювати передумови та сприяти досягненню і стабілізації стану економічної безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті сучасних проблем розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України особливий науковий інтерес викликають аспекти забезпечення безпеки національної економіки. Підняті в даній статті проблеми є об'єктом дослідження низки вітчизняних та іноземних учених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Поряд із цим подальшого наукового опрацювання потребують питання активізації потенціалу всіх суб'єктів національної економіки за вектором забезпечення економічної безпеки, а саме потенціалу сектору вищої освіти країни.

Мета статті полягає у визначенні напрямків активізації ролі та внеску вищої освіти в забезпечення економічної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переважну більшість загроз економічній безпеці країни можна мінімізувати шляхом активізації розвитку національної економіки на інноваційних засадах. Підвищення рівня інноваційної активності сприяє модернізації економіки, поступовому підвищенню рівня валового

внутрішнього продукту, посиленню економічного суверенітету, нарощенню темпів економічного зростання та підвищенню рівня життя населення. Особливого значення у даному ракурсі набувають сучасні вищі навчальні заклади. Відповідно до результатів наукових досліджень у сфері економіки освіти, однією із ключових тенденцій становлення і функціонування провідних університетів світу та глобального освітнього середовища в цілому є розвиток інноваційної діяльності. Виступаючи сьогодні повноправними суб'єктами економічних відносин, заклади вищої освіти спроможні закласти й укріпити фундамент інноваційного розвитку національної економіки шляхом поступального, оптимізованого та виваженого впровадження інновацій за диверсифікованими напрямками своєї діяльності.

Основний вид діяльності вищих навчальних закладів – навчально-методична і навчально-виховна робота. З позицій впливу на забезпечення сталості стану економічної безпеки слід відзначити, що за даним вектором університети:

– по-перше, впроваджують інновації в навчально-виховний процес, сприяючи таким чином оновленню університетської освіти відповідно до розвитку науково-технічного прогресу;

– по-друге, регулярно оновлюють навчально-методичні матеріали, посиляючи їх інноваційну спрямованість і складові, наближуючи таким чином університетську освіту до поточних вимог реального сектору економіки, що характеризується високим ступенем гнучкості та динамічності;

– по-третє, у ході реалізації навчального процесу сприяють формуванню у майбутніх фахівців знань, умінь і навичок оперативної та ефективної адаптації до інноваційних технологій, техніки, методів, способів і підходів до організації бізнесу в сучасних умовах мінливості екзогенного середовища, що у своїй сукупності визначає рівень інноваційної культури суспільства в цілому.

В аналізованому контексті важливо зазначити, що інноваційний розвиток національної економіки вагомим чином визначається і ґрунтується на обсягах підготовки вищими навчальними закладами висококваліфікованих фахівців технічних спеціальностей. Особливо актуальними при цьому є питання кадрового забезпечення літакобудівельної галузі, агропромислового комплексу та ІТ-сфери.

Отже, навчально-методичну діяльність вищих навчальних закладів орієнтовано, з-поміж усього іншого, на реалізацію заходів з підвищення рівня інноваційної культури суспільства, сприйнятливості майбутніх фахівців до інновацій, створення сприятливих умов для генерування інноваційних ідей, надання навичок з розробки й імплементації інноваційних проектів. У підсумку це чинить суттєвий вплив на рівень інноваційної активності, обсяги впровадження інноваційних технологій,

виробництва інноваційної продукції, призводячи до зростання частки інноваційно активних підприємств та підвищення ділової активності в країні. Іншими словами, випускники вищих навчальних закладів як майбутні кадри в межах національної економіки виявляються більш схильними і спроможними до інноваційної діяльності, що на макrorівні можна розглядати в якості вагомого імпульсу інноваційного розвитку національної економіки.

Вагомим фактором інноваційної діяльності вищих навчальних закладів є ефективність їх фінансово-господарської діяльності. Диверсифікація джерел фінансування, активізація притоку інвестицій з іноземного та підприємницького секторів на сьогоднішній день низкою науковців і практиків розглядається в якості основних перспектив розвитку університетів, у тому числі на інноваційних засадах [1]. Ініціація та реалізація інноваційних ідей зазвичай є достатньо вартісною діяльністю, що обґрунтовується необхідністю не лише оплати праці висококваліфікованих кадрів, а й оновленням матеріально-технічного забезпечення та інноваційної інфраструктури вищих навчальних закладів.

Об'єктивно нерозривний зв'язок існує між інноваційним розвитком та науково-дослідною і науково-технічною діяльністю, що реалізується вищими навчальними закладами. У переважній більшості випадків саме результати науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт фундаментного і прикладного характеру в університетах виявляються основою розвитку інноваційних видів діяльності [2]. Створені в ході науково-дослідної роботи винаходи патентуються та можуть бути реалізованими вченими у формі ліцензій. Комерціалізація результатів наукових досліджень забезпечує, з одного боку, надходження до бюджету університету, а з іншого – оновлення технологій, методів і способів організації, управління бізнесом, удосконалення виробничого процесу, зниження витрат виробництва, підвищення якості продукції і т. ін. Останнє впливає на рівень конкурентоспроможності продукції національного виробництва як на внутрішньому, так і на світовому ринку. Підвищення попиту сектору «закордон» на вітчизняні товари зміцнює позиції країни на світових ринках готової продукції.

Розвиток вищим навчальним закладом у майбутніх фахівців навичок та умінь здійснення наукових досліджень, розробки та впровадження інноваційних проектів сприяє якісній зміні підходів до менеджменту персоналу з метою підвищення продуктивності праці кадрів [3]. Завдяки підготовці в стінах університетів студентів, здатних до інноваційного мислення і спроможних адекватно оцінювати потенційну ефективність від впровадження інновацій, створюються передумови підвищення інноваційної активності тих підприємств, на яких вони працевлаштовуються після завершення вищого навчального закладу, а також сприяє скороченню часового лагу між

фазами ініціації та практичного впровадження інновацій у практику господарювання економічних суб'єктів. Як свідчать офіційні дані Державної служби статистики України, питання інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств, обсягів впровадження інноваційних технологій та реалізації інноваційної продукції залишаються достатньо складними для України (табл. 1). Все вищевикладене впливає на позиції України у світових рейтингах, рівень визнання на міжнародній арені, структуру й обсяги експортно-імпортних операцій (перспективно – змінюючи переважно сировинний характер експорту).

Таблиця 1
Основні показники розвитку інноваційної діяльності в Україні [4]

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2000	14,8	1403	15323	9,4
2001	14,3	1421	19484	6,8
2002	14,6	1142	22847	7,0
2003	11,5	1482	7416	5,6
2004	10,0	1727	3978	5,8
2005	8,2	1808	3152	6,5
2006	10,0	1145	2408	6,7
2007	11,5	1419	2526	6,7
2008	10,8	1647	2446	5,9
2009	10,7	1893	2685	4,8
2010	11,5	2043	2408	3,8
2011	12,8	2510	3238	3,8
2012	13,6	2188	3403	3,3
2013	13,6	1576	3138	3,3
2014	12,1	1743	3661	2,5

Джерело: складено на основі [4]

На нашу думку, достатньо ефективним і перспективним напрямом активізації інноваційного розвитку національної економіки є подальше поглиблення співробітництва секторів вищої освіти та бізнесу. Розвиток відносин у рамках так званого «трикутника знань» сприятиме скороченню тривалості життєвого циклу інновацій та інноваційних проектів завдяки розширенню й відкриттю доступу підприємців до новітніх винаходів і новаторських ідей науковців вищих навчальних закладів. Важливість вищезазначеного з точки зору забезпечення економічної безпеки країни обґрунтовується тим, що в сучасних умовах господарювання при зростаючій глобалізації світогосподарських відносин та розбудові економіки знань конкурентоспроможною може бути лише країна з високим ступенем інноваційної спрямованості,

інноваційної сприйнятливості та інноваційної культури. Досягнення останнього неодмінно вимагає зближення, оптимізації та узгодження діяльності закладів вищої освіти та бізнес-структур країни за умови організації належної державної підтримки.

У даному напрямі криються достатньо вагомі резерви посилення економічної безпеки країни, що пояснюється великою кількістю вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації та накопиченим у їх стінах суттєвим потенціалом науковців, викладачів і студентів. Дана теза наочно продемонстрована на рис. 1 та відповідними офіційними даними Державної служби статистики України.

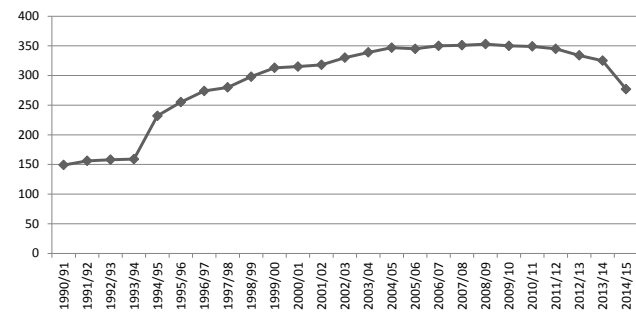

Рис. 1. Динаміка чисельності вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації [4]

Причому надалі інтелектуальний та потенційно інноваційний потенціал університетів тільки посилюватиметься з огляду на нарощення обсягів підготовки студентів і випуску фахівців закладами вищої освіти (рис. 2).

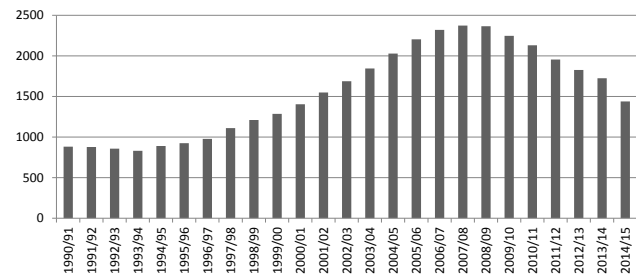

Рис. 2. Динаміка обсягів студентського контингенту вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації [4]

Висновки. Таким чином, інноваційний потенціал вищих навчальних закладів України залишається недостатньо реалізованим за вектором сприяння посиленню економічної безпеки країни. Цілковито виваженою і доцільною є активізація на загальнодержавному рівні інноваційного розвитку національної економіки, у тому числі шляхом надання державної підтримки та створення сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності у секторі вищої освіти. Важливість останнього обґрунтовується тим фактом, що аспекти й елементи інноваційності простежуються при виконанні сучасними університетами низки своїх функцій: від розвитку у студентів інноваційного мислення в ході

навчально-виховного процесу до формування практичних навичок інноваційної діяльності за посередництва спільного виконання студентами та викладачами науково-дослідних робіт та інноваційних проектів.

Вплив сектору вищої освіти на економічну безпеку країни найбільш яскраво простежується крізь призму інноваційної діяльності вищих навчальних закладів, не обмежуючись при цьому виключно підготовкою фахівців технічного профілю, потребу в яких відчувають внутрішній національний ринок праці і національна економіка. Потенційно вагомий вплив університети спроможні чинити на інноваційний розвиток національної економіки, активізуючи процеси комерціалізації інноваційних результатів науково-дослідних робіт учених. Сприяння розвитку інноваційної діяльності в країні закладає вагомі передумови розвитку інноваційної культури в суспільстві, що визначає рівень інноваційної активності промислових підприємств та інноваційної сприйнятливості й адаптивності бізнесу та працівників зокрема. З огляду на ключові тенденції розвитку економік провідних країн світу в сучас-

них умовах господарювання саме інноваційна діяльність є одним із головних пріоритетів розвитку національної економіки, підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва та, відповідно, посилення економічної безпеки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Каленюк І.С. Інтеграція вищої освіти України в європейський та світовий освітній простір: економічний вимір: [монографія] / [І.С. Каленюк, О.І. Гонга, М.П. Вербовий, Н.І. Холявко]; за заг. ред. д. е. н., проф. І.С. Каленюк. – Чернігів: Деснянська правда, 2011. – 165 с.
2. Освітній імператив суспільного розвитку: [монографія] / [І.С. Каленюк, О.І. Гонга, Н.І. Холявко, О.С. Сакун, О.П. Демченко, А.А. Дьякон, Л.І. Цимбал]; за заг. ред. д.е.н., проф. І.С. Каленюк. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2014. – 172 с.
3. Асаул А.Н. Управление высшим учебным заведением в условиях инновационной экономики / А.Н. Асаул, Б.М. Капаров; под ред. д. э. н, проф. А. Н. Асаула. – СПб.: Гуманистика, 2007. – 280 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.